

Tóth Dalma: Recenzió

Béres-Deák Rita: Queer Families in Hungary. Same-Sex Couples, Families of Origin, and Kinship

Béres-Deák Rita *Queer Families in Hungary: Same-Sex Couples, Families of Origin, and Kinship* című könyvében úttörő szemléletmóddal vizsgálja, hogy a magyarországi LMBTQ egyének hogyan hoznak döntéseket a családalapítás és a kapcsolatok összetettségében. Ez a könyv árnyalt képet mutat a szexualitás, a nemek és a család kapcsolódási pontjairól egy olyan országban, ahol az LMBTQ-jogok korlátozottaknak és megbélyegzetteknek számítanak.

A mű kiindulópontja egy azonos nemű pár „esküvőjének” bemutatása, amellyel betekintést enged a szerző a tárgyalt problémák érzelmi hátterébe. Érdekes szempont, hogy a család definíciójának alapvető jellemzői és pillérei mennyire megkérdőjeleződnek, illetve mennyire nem megfelelő mércén alapszanak az adott kontextusban. Amikor a család definíciójára gondolunk, sztereotípiáink egy konzervatív útra terelhetnek, mint ahogyan azt Magyarország Alaptörvénye is reprezentálja. Az említett hétköznapi életből vett példán keresztül világított rá a szerző többek között a probléma elméleti keretére is. Béres-Deák Rita olyan elméleteket és gyakorlati példákat fejt ki, amelyek az értékekkel és a legitimitással kapcsolatos egyenlőtlenségek megnyilvánulásaira vezethetők vissza.

Ahogy azt a cím is jelzi, a könyv az azonos nemű párok és származási családjuk kapcsolatát tárgyalja. Az aspektus lényege, hogy a gyakorlatok a pár és a hozzátartozók szempontjaira is fókuszáljanak. A bevezető gondolatok után A család a (poszt)szocialista Magyarországon című fejezet következik, amelynek elnevezése a tárgyalt téma társadalmi-politikai kontextusát hangsúlyozza. Mivel a kiindulópont Magyarország Alaptörvényének a család meghatározására reflektáló része, a következő oldalakon a magyar állam rokonságról alkotott felfogásának elemeiről olvashatunk. A „poszt-szocialista” megjelölés nemcsak a gazdasági stigmák, hanem a társadalmi interakcióhoz kapcsolódó intenciókat is tartalmazza. Mint ahogyan azt a szerző hangsúlyozza, az önkéntesség, a szeretetközösség és a művelődés jelentik a fő eszméket egy olyan társadalomban, ahol általános nacionalista hangsúlyt kap a gyermek, mint a távoli jövő úgynevezett szimbóluma. A család reprodukív funkciójának hangsúlyozása az állami beavatkozás konzervatív voltára utalhat. A szerző külön alfejezetet szánt a magyarországi rendszerváltás során lezajlott folyamatok jellemzésére. A szerepek kiszélesedése nem vertikális, hanem horizontális dimenzióban volt értelmezhető. Az életüket valamilyen szempont szerint másképp élők marginalizálása és diszkriminációja a közvélemény negatív irányba való elmozdulását eredményezte, amely a nacionalista értékek árnyékát is magában hordozta. Kritikus szemmel nézve ezt a jelenséget elmondható, hogy a „gondoskodó állam” és a polgárok fent említett csoportja közötti kapcsolat a szexualitásról való általános „hallgatásban” csúcsosodott ki, mivel a vágyott szexuális szabadság ebben a rendszerben nem tudott életre kelni – foglal állást a szerző. Az azonos neműek számára az állam álláspontja miatt nehézséget okozhatott az önmeghatározás és a közösségteremtés is. Ezen jelenség további konnotációja az is, hogy az állam legitimitációs szerepe kiemelten fontos, hiszen ideális esetben az állampolgárok és az állam viszonyának kétoldalúnak kell lennie. Az állam törvényben határozza meg, hogy mi legyen az a tendencia, amelynek az ország közösségének minden tagjára ki kell terjednie. Miközben az állampolgárok álláspontja lehetőséget biztosít arra, hogy ugyanúgy véleményt formálhassanak.

A következő fejezet *A rokonság megközelítései a magyar LMBTQ közösségben* címet kapta. Amikor állampolgárság és a családról alkotott normákról van szó, a szülői jogok kérdéssé válnak a szerző szerint. Magyarországon ez az LMBTQ-tagok számára egy diszkrimináló szempont, így a törvény és a közgondolkodás egy másodosztályú állampolgárságot teremt. Ez a megközelítés fontos tényező, ha egy államban a befogadó és kizáró tényezőket szeretnénk

vizsgálni. A szerző rámutat arra, hogy az azonos neműek kapcsolatainak láthatósága közel sem olyan látens, mint a szivárványcsaládoké, amelyek teljesen láthatatlanok. Ennek a jelenségnek sokféle formája van, azonban az állami jogszabályok figyelmen kívül hagyása komoly problémát jelent, mivel tabuként kezelik azokat. Béres-Deák Rita szerint az állampolgárságról és a jogi kirekesztés kérdéseiről való diskurzust korlátozni kellene. Állítását a törvény funkciójának bemutatásával támasztja alá, amely az állam általános szemléletének tükörképeként azonosítható. A szerző azt is hangsúlyozza, hogy a rokonsággal kapcsolatos képzetek inkább a szolidaritás fontosságáról, mintsem a biológiai alapokon nyugvó vérségi viszonyok megítéléséről árulkodik. Az a gondolat, hogy az ember megválaszthatja a családját napjainkban, liberálisnak mondható a hagyományos nézetekhez képest - emeli ki a szerző.

A negyedik fejezet az azonos nemű párok jogaihoz kapcsolódó társadalmi probléma láthatóságát vizsgálja. Az integráció elősegítése mindig is fontos kérdés volt, így a diszkriminációt létrehozó strukturális tényezők olyan jelenségekhez vezettek, amelyek ellenőrzés nélkül határozták meg bizonyos csoportok történetét. A könyv egyik vitaindító tartalma az LMBTQ-közösségről szóló tananyagok beemelése a nevelési-oktatási intézmények képzési hálóiba, mivel szerepe van a láthatóság alakításában. A „láthatóság” szónak makroszinten van jelentősége, viszont mikroszinten is számos fontos értelmezése van. A család előtt való coming out vulnerabilissá teszi az egyént, különösen, ha az „kívül esik a társadalmi normákon”. Ez dilemmákat okozhat az egyén életében, mert a szexuális irányultság elrejtése önfogadási problémákat vagy a személyes biztonság hiányától való félelmet indukálhat - írja Béres-Deák Rita. A családi reakciókat átítatják a normáknak és értékrendeknek megfelelő elvárások, így az egyénnek nehézséget okozhat a coming out elhatározása. Az interjúkból kiderül, hogy nem csak a gyűlölet, az undor vagy a rosszallás jön a coming out után. A családtagok tisztában vannak azzal, hogy a társadalomnak is vannak kivetnivalói - szeretteiket ennek tudatában ezért is kezelhetik érzelmileg másként. Ebben a fejezetben az író két perspektívát vázol fel: az egyik az agency, a másik az „intim állampolgárság”. A nem normatív szexualitással való coming out magában foglalja annak lehetőségét, hogy a családtagok arra kényszerülnek, hogy a közeli kapcsolataikban kifejezzék nézeteiket. A félelem nemcsak a szűk rokoni kör véleményét jelenti, hanem a tágabb értelemben vett közösségét is.

A korábbi évtizedekben a tudományos vita leginkább a családi életről szólt - szimbolikus interakciókat reprezentálva a kulturálisan megfelelő cselekvéseken keresztül konstituált családokról. A szerző azt állítja, hogy az említett tendencia ritkán jelenik meg az LMBTQ emberekkel vagy családjaikkal foglalkozó írásokban. A tanulmányok középpontjában a szülői kérdések és az azonos neműek szexualitása áll. Ez is azt mutatja, hogy a tudományos vitákban még van potenciál. A kvalitatív kutatás lehetővé tette számára, hogy engedélyt adjon arra, hogy ne csak a nem heteroszexuálisok, hanem a családtagokkal készült interjúk egyes részeit is beillesse. Az írásnak ez a része meglehetősen értékes, mivel mélységeiben mutatja be a témát, illetve felvillantja a mindennapi élethelyzetek jellemzőit.

A könyv következő része a pozitív kimenetel lehetőségét is latolgatja. Leírja, hogy mi történik, ha a családtagok úgynevezett „szövetségessékké” válnak. Nemcsak az azonos nemű pár nehéz helyzetének felismerése, hanem valakinek az érintettsége is tovább lendítheti a megértést és a befogadást. A mű a legjobb gyakorlatokat figyelembe véve hiánypótló munka. A szerző célja nem az volt, hogy rávilágítson arra, hogy minden családtag nyitott a rokonság újraértelmezésére, hanem az, hogy megmutassa, vannak a sztereotípiákon kívüli körülmények.

Az utolsó fejezet azt vizsgálja, hogy mit találhatunk a heteroszexuális család mítoszán túl. A könyv egyik fő irányvonala az a tézis, hogy megkérdőjelezhető a nem heteroszexuálisok családi gyakorlatának elválaszthatósága a származási családjuktól. A kutatás az azonos nemű párokra vonatkoztatva vizsgálja a családformációkat. Egyrészt a jelenségről alkotott közvetett vélemények szempontja érdemes módszertani reflexiónak számít. Másrészt, az LMBTQ és a

nemek kutatása nyitottságot és szerénységet igényel - a szerző hozzáállása éppen erre ad eszközöket.

A kulcsszavak (család, rokonság, azonos nemű pár) és az „állampolgárság” szó közötti kapcsolat feltárása a műben azt mutatja, hogy a tárgyalt társadalmi problémának különböző szintjei vannak. Az egyéni döntések napjainkban erősen reprezentáltak, hiszen minden korábbinál jobban individualizált világban élünk. A társadalom normáit azonban aligha jellemzi az elfogadás és a „normákon” kívüli jelenségek megértésére való hajlandóság. Az elmúlt évtizedekben voltak olyan tendenciák a kormányzat részéről, amelyek többnyire a társadalom sokféleképpen diszkriminált, marginalizált csoportjait generálták, amelyek a lábukkal szavaztak, vagy a kiskapuk segítségével választották a véleménynyilvánítást. Álláspontom szerint manapság valóban fontos kérdés, hogy hogyan határozzuk meg a „normalitás” és az „abnormalitás” keretrendszerét, még akkor is, ha intim kapcsolatokról van szó, hiszen az állampolgárság nem korlátozódik az állam szintjére. A családi hovatartozás megnyilvánulásait nemcsak a törvény tartalmazza, hanem a közbeszéd szóhasználatán keresztül is tetten érhető.

Az egyik fő kérdés, amely a könyv olvasása közben felmerült bennem, az az, hogy kiket tekinthetünk ma Magyarországon családnak? A szerző a törvény, az egyén és az interperszonális kapcsolatok alapján ad választ. Az említett szempontok közötti kapcsolat hiányosságai a mikro- és makroszintű diskurzus közötti különbséget mutatják. A könyv lényege, hogy a nem heteroszexuálisok inkább abból következhetnek a családjuk szexuális irányultságukhoz való viszonyulására, amit tesznek, mint abból, amit mondanak - ez egyfajta életvezetési stratégia. A mű a diskurzusok és gyakorlatok családon belüli és kívüli kölcsönhatásaira fókuszál. A könyv konklúziója, hogy Magyarországon a családok többségében még mindig létezik a patriarchális hierarchia, illetve, hogy nem csak az azonos nemű pároknak vannak olyan problémái, amelyek az autonómiával kapcsolatosak.

Forrás: Béres-Deák Rita (2020): *Queer Families in Hungary. Same-Sex Couples, Families of Origin, and Kinship*. Palgrave Macmillan.